SLOVENSKI LITERARNI PREVOD

Majda Stanovnik: *Slovenski literarni prevod 1550–2000*. Studia litteraria. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005. 315 str.

Monografija Majde Stanovnik o literarnem prevodu je sestavljena iz dveh delov: v prvem avtorica obravnava slovenski prevod v razmerju do avtohtone slovenske književnosti, v drugem pa ta vidik dopolnjuje z analizami nekaterih kronološko razvrščenih slovenskih prevodov. Knjigo začenja krajši uvod, sklepajo pa jo bibliografija, stvarno in imensko kazalo ter povzetek v angleščini.

V uvodu avtorica kratko oriše vlogo in pomen prevoda v svetu ter zgodovinske preglede in sodobnejša razmišljanja o prevodu. Več prostora nameni opisu tistega dela slovenskega kulturnega okolja, ki je strokovno-analitično neposredno povezan s prevajanjem: univerzitetnemu proučevanju in študiju teorije in prakse prevajanja, Društvu slovenskih književnih prevajalcev in njegovim publikacijam, multidisciplinarnosti prevodnih zbirk *Studia humanitatis* in **cf* ter obravnavam prevoda v nekaterih monografijah *Literarnega leksikona*.

Prvi del monografije obravnava slovenski prevod in njegovo razmerje do avtohtone slovenske književnosti z vidika prevajalske prakse in prevajalske avtorefleksije med literarnimi ustvarjalci, kritiki in literarnimi zgodovinarji. A pregled ne ponuja panorame celotne slovenske književnosti, pač pa razmerje med prevodom in avtohtono književnostjo obdobjih, ki so imeli za slovensko književnost konstitutiven pomen – v reformaciji, razsvetljenstvu, romantiki in drugi polovici 19. stoletja, moderni in v času po 2. svetovni vojni. Stanovnikova izpostavlja znano dejstvo, da je Trubar ravno s prevodom konstituiral slovensko slovstvo, obenem pa ravno zaradi svojega ustanovitvenega dejanja in z njim povezanih težav ponudil dobro izhodišče za razumevanje položaja in vrednotenje prevoda. Stanovnikova v Trubarjevih prevajalskih izhodiščih poišče sorodnosti z Luthrovimi pogledi na prevajanje (vprašanje načelne možnosti ali nemožnosti prevoda, dopustnosti ali dovoljenosti prevoda, vzroka ali namena prevoda, razmerja med izvirnikom in prevodom ter med prevodom in njegovim bralcem, naloge in značilnosti prevajalca) in ob označenosti reformacijskega prevoda opozori na zavedanje reformatorjev o prevodu kot posebni, zvrstno opredeljeni besedilni kategoriji, ki je praviloma že na naslovnici predstavljena z vrsto podatkov. Posebno poglavje nameni vprašanju literarnosti Trubarjevega biblijskega prevoda: zvestoba izvirniku in razumljivost približujeta biblijski prevod literarnemu, kar obenem pomeni, da mora prevajalec dobro obvladati slovenščino, jo rabiti selektivno in inovativno, a hkrati neizumetničeno. Prevod pa istočasno tudi ustvarja tradicijo knjižnega jezika, pisave in terminologije. Reformacijski prevajalec se zaveda zahtevnosti in odgovornosti svojega dela, zato se ima za soavtorja svojega prevoda, ki ga podpiše tudi s polnim imenom in priimkom, pri čemer pa se že Trubar zaveda razlike med prevodom in izvirnikom: vrednostno jih ne ločuje, saj sta mu obe področji komplementarni.

Razsvetljenski pogledi na prevod so bolj sproščeni, saj so povezani s tradicijo prevajanja posvetnih besedil, ki od prevajalca ni zahtevala, da zvesto posnema izvirnik, temveč da ravna svobodno in domiselno, po možnosti kot avtorjev tekmec. Literarni prevod je za razliko od biblijskega neobvezen in svoboden, zato prevajalci v almanahih (npr. *Pisanice*) večinoma niso navedeni, skopo in redko je tudi označen status prevoda; prevod in izvirna poezija se prepletata in sploh nista ločena (Linhart, *Cvetje s Kranjskega*). Koseski in Prešeren ravnata enako: oba v svoje izvirne pesniške zbirke vključita tudi prevod, a ta pri Koseskem prevladuje, pri Prešernu pa je le izjema. Vrednotenje dela obeh pesnikov zato pripelje do zaostritve odnosa izvirne pro-

dukcije do prevoda. Pri Trdini, Levstiku in Stritarju je prevod pojmovan izrazito negativno. Še zlasti slednji mu je pripisoval položaj nasprotnika in zajedavca slovenske književnosti, s čimer je ravnal izrazito protislovno: po eni strani je v presojanje literature na Slovenskem uvajal predvsem estetska merila, kakršna so veljala v zahodnoevropskih književnostih, ko pa je razmišljal o prevodu dela, ki mu je v izvirniku sicer prisojal literarne odlike, ga ni imel več za literarno delo, ker je v slovenščino le 'prestavljeno', čeprav ravno zaradi take mehanične manipulacije ostaja samemu sebi enako. Ker je torej v literaturi nacionalnost dobila večjo veljavo od literarnosti, prevod postane nezaželen, zato ga je treba omejevati in dopuščati le skrbno izbrane izjeme. Pavšalnemu zavračanju prevoda se pridružita tudi Levec in Podgornik; Wiesthaler, Janežič in Kleinmayr pa še vedno cenijo prevajalsko delo Koseskega, ki mu (npr. Janežič) priznavajo mesto »pervaka slovenskih pesnikov.« 19. stoletje torej na literarni prevod gleda drugače kot na izvirnik, obema pa pripisuje tudi drugačno vlogo v slovenski književnosti.

Radikalnost odklonilnih stališč do prevoda pa v Moderni izzove drugačen premislek o prevodih: Ivan Prijatelj se refleksije o prevodih loti prek kritičnega pretresa slovenskih prevodov Puškina, v katerem pokaže kompleksno razumevanje prevoda kot specifičnega literarnega besedila, ki izvira iz domišljenega pogleda na njegovo vlogo v ciljni književnosti. Pozitivno ovrednoti njegovo razmerje do izvirne literarne produkcije, argumentirano kritičen pa je do njegove pojavnosti. Njegovemu mnenju se pridružijo vplivni pesniki, prevajalci in publicisti, med njimi Anton Aškerc in Oton Župančič. Med pomembnimi literarnimi zgodovinarji Stanovnikova omenja tudi Franceta Kidriča, ki je v svoji literarni zgodovini obravnaval tudi prevod, a Prijateljevi pozitivni oceni prevoda ni pritrdil, čeprav je niti zavrnil ni; pač pa je Anton Ocvirk prevod ovrednotil s komparativnega vidika kot najpomembnejšega, nepogrešljivega povezovalca različnih kultur, čeprav je le nepopoln nadomestek izvirnika. Po letu 1945 se je ohranil predvojni pritrdilni odnos do literarnega prevoda, utrdilo pa se je tudi spoznanje, da je posebna prevodna zvrst, ki sodi v območje literature in se zato loči od drugega prevajanja. Velja za nujen sestavni del nacionalne literarne produkcije, kar mu priznavajo tudi sestavljavci številnih leksikonov, *Enciklopedije Slovenije*, *Slovenskega kdo je kdo* in nenazadnje tudi literarni zgodovinarji – v tretjem delu *Slovenske književnosti* (2001) je predstavljen tudi pregled prevodne književnosti po letu 1945.

Drugi del se zdi bolj specialno traduktološki, saj se prevodov loteva z vidika primerjav med različicami (zaporednimi ali sočasnimi) različnih prevajalcev. A Stanovnikova ob pripovedi o smrti Janeza Krstnika iz Matejevega evangelija pri Hieronimu, Erazmu, Luthru, Trubarju, Dalmatinu in Kastelcu ter ob svetopisemski priliki o desetih devicah, kakor so jo prevajali Hieronim, Erazem, Luther, Trubar, Juričič, Dalmatin, Hren in Čandek, Schönleben in Kastelec, pokaže tudi na vprašanje razlik v recepciji biblijskih besedil oči; razvidne so iz primerjave značilnejših odlomkov in elementov. V kontekstu biblijskega prevoda med drugim opozori tudi na prevode Prešernovega verza »Največ sveta otrokom sliši Slave« iz *Uvoda* h *Krstu pri Savici*. O pomenu zgodovinskega konteksta spregovori ob prevodih Bürgerjeve *Lenore* pri Zoisu, Devu in Prešernu ter Carrollove *Alice v čudežni deželi* pri Bogu Preglja, Gitici Jakopin in Heleni Biffio. Na razliko med prevodom in 'prenosom' opozori v primerjavi med Prešernovo in Menartovo *Parizino*, Koseskega kot prevajalca pa oriše skozi primerjavo njegovega in Stritarjevega *Mazepe*. Primerjava Prijateljevega, Bordonovega in Klopčičevega prevoda *Jevgenija Onjegina* pokaže na dokaj različne (in ne enako uspešne) individualne rešitve, ne glede na to, da je prevod pojmovan kot absolutno odvisno besedilo. Primerjava prevodov Shakespeara pri Šauperlu, Cankarju, Župančiču in Modru pa potrjuje tezo, da mora tudi prevodna literatura imeti priložnost za izražanje različnih pogledov na posamezne klasike. Vprašanje zavezanosti zvestemu in razumljivemu prevodu je izpostavljeno ob Grünovem prevodu Kafke; težave pri prevajanju nonsensa in limerikov pa razkrivajo prevodi Carrolla izpod peres Preglja, Koritnika, Jakopinove, B. Gradišnika, Strojana, H. Biffio, Toneta Pretnarja in Milana Dekleve. Ta del knjige sklepa poglavje o intralingvalnih prevodih *Brižinskih spomenikov*.

Monografija Majde Stanovnik je nastala iz »povezanih, predelanih in dopolnjenih prejšnjih objav v raznih strokovnih zbornikih in revijah«; iz »pregledanih in dopolnjenih prejšnjih objav je sestavljen tudi drugi del knjige« (11). To pa ni pomanjkljivost knjige, prej pomeni njeno referenčnost in tehtnost. Jasno je namreč, da je refleksija Majde Stanovnik o slovenskem prevodu rezultat dolgoletnega proučevanja prevoda, ki ni naravnan le ozko prevodoslovno, temveč s svojim posluhom za širše literarne in kulturne dimenzije utrjuje podobo slovenske kulture kot izrazito prevodne, prepredenost odnosov med prevodom in izvirno produkcijo pa predstavlja tako, da se v novi luči pokažejo nekatere pomembnejše značilnosti izvirne slovenske književnosti.

Barbara Pregelj
Ljubljana